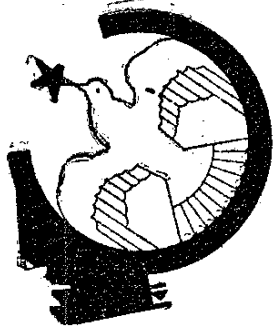

Hayat

*Hayata, daima hayata.. dün-
yaya daha çok hayat katalımı!*

Nietzsche

Cilt.VI.15, Teşrinievel, 1929. Sayı: 141

Müşahade:

Yüksek tahsil meselesi

İstanbul Darülfünununun, Mühendis mektebinin eyileştirilmesinden bahsedildiği, Ankara Tıp mektebi ve Politeknik açılmak istenildiği şu sırada yüksek tahsil meselesini bütün açıklığı ile ortaya koymak, bu meselede yapılan tecrübelerin verdiği neticeleri tebarüz ettirmek lâzım gelir. Şurası muhakkaktır ki yüksek tahsil müesseselerimiz hakkında umumiyetle bir memnuniyetsizlik vardır. Bu memnuniyetsizliğin mühim bir kısmı tetkiksizliğe müstenit olsa bile bir kısmında haklı noktalar bulunmak icap eder.

Diğer cihetten yüksek tahsil müesseseleri hakkındaki memnuniyetsizliği bir veya iki müessese üzerine teksif ettirmek de doğru değildir. İstanbul darülfünununun şu veya bu şubesi tedris cephesinden ne gibi nakisaları havi ise sarahatla itiraf etmelidir. ki idareten büsbütün ayrı bir müessese olan Mühendis Mektebinin de hemen hemen buna yakın eksikliği vardır. Hatta büsbütün yeni bir müessese olan Ankara Hukuk mektebi her türlü şekli ile İstanbul Hukuk Fakültesi'nden kopmuş bir parçadan başka

bir şey değildir. İstanbul Hukuk Fakültesine karşı yapılacak şikâyetlerden bir kısmı Ankara Hukuk mektebi için de aynen söylenebilir. Bu vak'alar şu noktaların tespiti için kâfidir:

1 — Yüksek mektepler istediğimiz gibi inkşaf yolunda değildir ve seri bir surette tekâmül edecek halde bulunmuyorlar.

2 — yeni yaptığımız yüksek müesseselerde eskisinden farklı olmuyor.

Bu ikinci nokta bize gösteriyor ki yüksek müesseseleri eyileştirmenin ne demek olduğunu, eski müesseseleri aksak yörüten sebebin nelerden ibaret bulunduğunu eyice düşünmeksizin ve bu sebepleri kaldırarak tetbirleri almaksızın yeni müesseseler açtığımız halde bunlar eskisinden farklı olmayacaktır.

Bizde yüksek tahsil müesseselerinden ilk şikâyet, tedris cephesinden geliyor: Müderris ve muallimlerin vakitlerini müesseseye hasretmemelerinden, talebesini istifade ettirmek için lâzım gelen gayreti göstermediklerinden, hatta bir kıs-

mının ehliyetsizliğinden bile açık veya gizli bahasolunmaktadır. Ehliyet meselesinde benim kanaatım şudur: Bu günkü şerait altında bu müesseselerin daha kuvvetli uzuvlardan teşkiline ihtimal yoktur. Mücerret olarak şu zat yerine bu zatı her hangi bir kürsü veya ders için düşünebilirsiniz. Fakat düşündüğümüz zatın eski muallimden daha ehliyetli olduğu ne ile malûmdur?

Bugünkü müderris ve muallimler haricinde yazdıkları eserleriyle ehliyetleri gün gibi aşikâr zatlar yoktur ki kolaylıkla bunları kürsiye davet edebilesiniz. Böyle bir iki zat bulunduğunu farzetseniz bile onlar halen öyle mevkidedirler ki yerlerini müderris ve muallimliğin mütevazı maaşı için bırakmazlar.

Mevcut müderris ve muallimlerden kabil olan istifadeyi temin için her ne bahasına olursa olsun onların harıçtedeki meşgalelerini azaltmak icap eder. Bir kısım müderris ve muallimler vardır ki onlar ilim adamı olmaktan ziyade birer iş adamı haline gelmişlerdir. Bu gibilerin tedrisatından istifade lâzım ise saat başına ücret

Cihan anarşisi ve düşüncelerde ihtilal

Dr. Gustave Le Bon'un Avrupa ile Amerika'nın cihan harbinden sonraki psikolojik haline dair yazdığı makaleler silsilesinden son makaledir.

Değişme tabiatın en devamlı kanunlarından biridir. Taştan insana kadar ölü ve diri bütün mevcutlar mütemadi değişimlere tabidirler. Bu istihaleleri batî oldukları zaman idrak etmiyorsak da, daimîdir. Aynı mevcut iki defa görülmez: Çocukluktan ihtiyarlığa kadar mütemadiyen tekâmül etmededir.

Kavmlar da bu kanundan kurtulmazlar. Fakat tekâmüllerinin sür'ati, şeraiti hayatiye-ye göre tahavvül eder.

Derin ihtilaller devrelerini bazen batî tekâmül safhaları istihlaf eder ki görünüşte tesebbüt halini arzeder. Bu tesebbüt safhaları ekseriya kavmların tarihinde en yüksek devreleri temsil ederler. Meselâ Perikles zamanında Yunanistan, Ağustos zamanında Roma Imperatorluğu, Philippe II zamanında İspanya, Louis XIV zamanında Fransa.

Zaten o nisb sükûn devrelerini mütekaddim vak'alar tevhit etmiştir. Ağustos'un diktatörlüğü bir silsele içtimâî mücadelelerin, Louis XIV'un hükûmeti mutlaka da uzun dinî ve siyasî münazaaların neticesidir.

Şimdiki Avrupa, tarihi içinde defaatla müşahade edilen ihtilaller devrelerinden birini geçirmektedir: Siyasî ve dinî itikatlarda ihtilal. düşüncelerde

ihtilâl. Kadim müdir ideallerin zayıflamasile yeni idealler taharrisi ruhlarda derin bir iğtişâhika etti; endişe ve korku, fikirleri teşviş etmede, her yerden tehditler zuhur etmede olduğu gibi nisbî bir sükûnet ümidi henüz sezilemiyor.

Ruhlara sükûneti iade etmek, haricî tehditleri uzaklaştırmak, bilhassa, fevzayı tevhit eden tehlikeli siyasî hayalleri dağıtmak şimdiki halde illetler ile eserlerin mudil teselsülünü vuzuhla idrake muktedir hükûmet adamlarının büyük vazifelerini teşkil etmektedir.

Fikirleri teşviş eden endişe sebeplerinden biri de kat'iyen mütezat iki temayülün tesadüfüdür. Bir cihetten kavmlar, sınaî ve ticarî ihtiyaçların zarurî kıldığı ittihadı temayül ederken diğer cihetten aynı kavmların hırsı komşuların tan infirat etmeye ve onların zararına büyümeye kendilerini şvketmededir.

Bu mütezat temayüllerin ilk neticesi hükûmet adamlarının akval ve ef'ali arasında görülen tenaküddur. Cemiyeti Akvam murhassı s fatile Cenevrede birleşmişken yalnız sulhtan bahsederek; memleketlerine avdet edince teslihatı humevî bir faaliyetle artırırılar. Sosyalist Mac Donald'ın ilk vükelâ reisliği zamanı İngilterenin en çok

zırhlı inşa ettiği zamandır. Vatanın toprağında onun İngiliz ruhu sosyalist ruhunun beynelmilelliğine galebe ediyordu. Bu umumî vaz'iyet M. Mussolini tarafından İtalya Parlementosu huzurunda vuzuhla icmal edilmiştir:

“Gazeteler her gün tahtelbahirler, kruvazörler ve sair sulh ve harp âletlerinin inşasından haber vermekte, toplar ile süngülerin adedi daima artmaktadır. Evropanın siyasî vaz'iyeti hakkında hayale kapılmamalıdır.”

Şimdiki Evropayı inkısama duçar eden makûs temayüller, tarihte defaatla müşahade edilen akıl ile hissiyat arasındaki ezeli mücadelenin yeni şekillerini arzetmededir.

Mahz aklî bir noktâi nazardan kavmlar arasında sulhperverane ittihat mübrem bir mecburiyet olmuştur. Melbusat, mekûlât, ilh. gibi her günkü havayıcı zaruriye için en uzak milletler bir birine sıkı surette müntahtırlar. Zaten hepsi bilirler ki harbe girişmekten kendilerine hiç bir faide yoktur; son harbin tecrübesi sarahatla isbat etmiştir ki şimdilik harpler mağlup kadar galibi de harap etmektedir.

Bu kat'î sulh ihtiyaçlarına rağmen şunu kabule mecburuz ki tarih içinde harp tehditleri

belki hiç bir zaman şimdiki kadar çok olmamıştır. Balkan memleketleri birbirini tehditten vaz geçmiyorlar; İtalya, Lehistanve Almanya aynı eyaletler üzerinde tasarruf hakkı iddia-sındadırlar; Rusya varidatının kısmiazamını komşuları için g tükçe tehditkâr olan teslihata hasretmektedir.

Harp tehditleri bariz olduğu kadar devamlı bir sulh lüzumu da bariz iken harpten içtinap etmek ve sulhü idame etmek için mümkün olan çareler ne dir?

Eski ittifaklar tarzı elverişsizliğini öyle isbat etmiştir ki buna tekrar müracaat etmek artık düşünülemez. Son harpte İtalya, Almanya ile muahedesi varken onun aleyhine döndü. Rusya da Fransaya bir ittifak muahedesile bağlı iken onu terketmeyi menfaa'ına uygun gördüğü anda terketti. Diğer cihetten Amerikanın Fransa ile hiç bir muahedesi olmadığı halde sonunda onunla beraber oldu.

Çok daha eski misallere lüzum kalmadan bunlar kat'î surette isbata kâfidir ki yeni menfaatların kuvveti ittifaklarınkiye çok faik olduğundan bunlara güvenmek pek tehlikelidir. Hatta denilebilir ki ittifakların yegâne hakikî rolü müttefik kavimlere alıttıcı bir emnivet ilka ile kendilerini tehlikeli sergüzeştlere sevketmektedir.

Fakat Avrupa devletleri askerî ittifaklar akdetmekten vazgeçmeye mecbur iseler de iktisadî menfaatlarını teşrik temeyi düşünebilirler. Buna vasıl olmanın çareleri ne dir?

“Avrupa düveli müttehidesi,, projesinin tahakkuku mümkün olduğunu ümit etmeye bu gün imkân yoksa da küçük müşterek itilâfların tedricen ziyadeleştirilmesi düşünülebilir, meselâ şimdiki halde tahakkuk etmiş bulunan posta, telgraf, beynelmilel nakliyat. ilk itilâfları gibi. Bunlardan o kadar faide görüldü ki inkişafı pek seri olurdu.

Bütün bu itilâfların en mühimmi şüphesiz Evropa devletleri arasında gümrüklerin lağvı olurdu. Maalesef bu henüz gayri kabili icra olduğundan bahsetmekte birfaide yoktur.

Evropa devletlerinin müşareketine intizaren bir birleriyle harbetmeden nasıl men'edilebilirler?

Bu gaye ile dir ki cihan hükûmetlerinin kısmı azamını temsil eden elli kadar mürahas, Cem'iyeti Akvam adı verilen bir nevi cihan mahkemesi teşkil ettiler. Elde edilen neiceler pek zayıftır, hükûmetler hâlen sulhu idame için en emin çareleri aramaktadırlar. Bu meyanda terki teslihat projeleri dahildir.

Bu himaye usulü yek nazarda pek müessir görünürse de düşündükçe anlaşılır ki mutasavver terki teslihat mahz hayalden ibarettir.

Top, tüfek ve mühimmatını tamamen tahrip etmiş olan bir hüeûmet aslâ silâhsız olmaz çünkü nitro-glycérine gibi korkunç mevaddı infilâkiye anide imal olunur ve her hangi ticarî tayyarelerle uzaklara nakledilebilir. Başka yerde şunn evvelce işaret etmişti ki me

vaddı infilâkiye yüklü olan tayyarelere icra edilen bir harp eski harplardan çok daha muhrip olurdu. Çünkü bir kaç saat içinde büyük payitahtlar yok edilebilir. En salâhiyettar praticienler bu fikirdedirler. Bu fikir geçenlerde İngiliz Parle-mentosunda huzurunda, harp esnasında bombarduman amelyatı müdürü olan Lord Halsburg tarafından ifade edilmiştir. Onun rivayetine göre arsenik esaslı “diphylecyanoarsine,, adı verilen bir gazı havi kırk ton bomba Londura ahalisini bir kaç saat içinde tamamen ifnaya kâfi dir.

Maddî terki teslihata imkân olmadığı halde ancak kavimlerin ruhunda doğan sulhperverane itikatlara dayanan manevî bir terki teslihat düşünülebilir.

O halde mes'ele şundan ibaret kalır: Milletlerin sulhperverane menfaatları kavimler arasındaki münafaretler ile her kavmin sinesindeki siyasî rekabe lere galebe edebilir mi?

Beynelmilel münafaretlere gelince bunlar asla gayri kabili iktiham görülmeme tedir. Bunu isbat için hatırlatmak kâfidir ki Fransızlarca “hain Albion,, adı verilen İngiltere asırlarca Fransaya düşman iken, ez cümle Napoleon'un harpleri esnasında Avr panın bütün muharebe meydanlarında onunla mücadele etmiş iken, kıymetli bir şerik oldu. Demek oluyor ki beynelmilel kavimler sulha bir mania teşkil edemez.

Mamafih bunlar epeyce bir tehdit teşkil etmektedir. Zuhuruna nasıl mani olmalı?

Meşhur bir hükûmet adamı bir sulh dinî temellerini kurmak için tarihte hüküm sürmekte devam eden mistik unsurlarından istifade etmeye çalışmıştır.

Bu teşebbüs, Lokarnoda Almanya ile barışma teşebbüsüyle başlayarak bir misak - Briand - Kellog - misası - ihdasile devam etti ve büyük milletler aralarındaki itilâfları halletmek için harpten vaz geçmeleri şart kılındı.

Şüphesiz bunun kabulünde bir kaydı ihtirazî zarureti hasıl oluyordu: sebebiyet verilmeyen her hangi taarruza karşı silâh ile müdafaa hakkı. Bu şartın lüzumu zahir ise de asıl misakı pek ziyade kıymetten düşürdüğü de inkâr edilemez. Başka bir memlekete tecavüz etmek isteyen bir melekete kendisine tecavüz ettirmenin kolayca çaresini bulur. İcabında bir taarruz uydurur, netekim 1914 te Almanlar Fransızları Nüremberg şehrini bombarduman etmek üzere tayyareler gönderdi diye itham etmişlerdi.

Şimdi zikrettiğim mukavelelere müşabih mukaveleler hakikatte ne kadar gayri kâfi ise de mümanaat emrinde manevî tesirleri mühim olacaktır. Binaenaleyh Lokarnodan beri kavimler ile müduranı umurlarını harp ihtimallerini azaltmaya sevk edebilecek muhtelif çarelere sarfı ceht etmeden vaz geçmeyen hükûmet adamlarına pek ziyade medyunu şükranınız.

Bu sulh idealini milâdî İsa'dan beş asır evvel bir din müessisi tahayyül etmişti: O d n, hâlâ dört yüz milyondan fazla

saliki olan budhizmdir. Büyük müceddidin akideleri harbi ilga etmedise de Asyada uzun müddet sulhü idameye yardım etmiştir.

İnsanları şeniyetlerden ziyade eşyaya dair edindikleri fikirler sevku idare etmekte olduğundan bilhassa o fikirler üzerine icrayı tesir etmek âzımdır. Mistik bir itikat ibdâna muvaffak olmak onu kabul eden kavme büyük bir kuvvet bahşeder. İslâm dini bir kaç mütevazı Arap kabilesi tarafından kabul edilince cesim bir saltanat teessüsile yeni bir medeniyet ibdâı mümkün oldu.

Rus komünizmi, ıktisadî mefhumları mümteni olduğu halde ve büyük bir kavmi sefalete garkettiği halde intişarda devam etmesinin yegâne sebebi mistik bir imana dayanmakta olmasıdır.

Filhakika hiç bir zaman unutmamalı ki kavmleri idare eden makul saıklar değil, fakat aslen teessürî ve mistik itikatlardır ki akıl bunları ne ibdâa ne de tahribe kadir değildir.

Kavmların hayatında tesiri daima mühim olan bu büyük mistik fikirleri nasıl tesis etmeli?

Bunların ibdâna imkân veren usuller oldukça basittir, zira atideki dört unsuru istimalden ibaret kalır: Pre-tige, ıkrar, tekrar, ruhî sirayet. Bu yekûna akıl dahil olamaz; tarih kâfi surette isbat etmiştir ki mormonizm, komünizm, ilh. gibi mistik itikatlar hiç bir zaman akıl üzerine müesses değildir ve akıl ile tahrip edilemez.

Hükûmet adamları kavmler arasında sulh tesisi gibi müşkil

bir teşebbüsü ikmal etseler bile vazifelerinin en esaslı kısmı ikmal edilmiş olmaz. Filhaika aynı kavmin muhtelif sınıfları arasında sulhu tesis etmenin yolunu da bulmaları lâzım gelir.

Bu gün sınıflar ile siyasi fırkaları ayıran kinler beynelmilel kinlerden çok daha keskindir.

An'anaperver İngiltere dahil olmak üzere bütün memleketlerde her milletin dahilinde münazaalar zuhur etmededir. Bunlar öyle bir fevza hali tevhit etmiştir ki bazı memleketler - ezcümle Ispanya ile İtalya - ancak ağır diktatörlükler vasıtasile bunların içinden çıkabilmişlerdir. Romalılardan zamana kadar dahilî itilaflarla muhtel olan asayiş iade etmek için başka usuller henüz bulunamamıştır, Kavgalarile harap olan Lehliler bu çareye tevssül edeydiler memleketlerini uzun müddet milletler idadından silen parçalanmadan ihtimal ki kurtulurlardı.

Binaenaleyh Avrupayı en ziyade tehdit eden, kavmler arasında harpler değil, fakat dahilî harplerdir ki bizzarure diktatörlükle neticelenirler.

İktidarı elde etmek için tahakkuku muhal hayalleri şae etmekte devam eden aç ve haris siyasetçiler sebebinden halk kütleleri gittikçe tehlikeli oluyorlar.

1871 de Pariste Commune'ün geçici muzafferiyeti neticesindeki katliamlar ile yangınlar şimdiki silahların imkân verdiği tahribata nisbeten pek ehemmiyetsiz kalır.

Şimdiki insanların görmeye-

ceği şüphesiz olan küllî tesianüt devri baîdine intizaren gûya bu musalahat devri yakın imiş gibi hareket etmeliyiz. Guillaume le Taciturne derdi ki: "Teşebbüs için ümide, sebat için de muvaffakiyete lüzum yok tur." Bu hakimane düstur kendisini muvaffakiyete isal etti.

Kavmlerin ve her kavimde sınıfların baît birleşmesi ikmal edilince insaniyetin geçirmiş olacağı muhtelif temerküz saf-hatı şöyle icmal edilebilir: Aile, aşiret, belde; küçük beldelerin birleşmesiyle eyaletler, eyaletlerin birleşmesiyle büyük salanatlar, sonra da bir kıt'anın bütün saltanatlarının birleşmesiyle bir büyük hükûmetler şirketi teşkili.

Şüphesi istikbal muzlimdir; mütehayyiz hükûmet adamları şimdiden Avrupanın büyük Payitahtlarına Niniva ile Babilin akıbetini keşfetmektedirler ki sîtü şöhretleri cihanı doldurduktan sonra haki helâkte nabut olmuşlardır.

Bu gün zulmetler içinde yaşamaktayız, fakat bu zulmetleri ümit ile güneşlendirerek hatırlatabiliriz ki bazı kavmler pek aşağı düşüktüktan sonra tekrar pek yükseklerle suut etmişlerdir.

Bunun en güzel mi alini Amerika hükûmeti müttehidesi arz etmektedir. Birkaç sene devam ile en güzel eyaletlerini tahrip eden ve kendilerini tamamen iflâs edecek bir hale getiren dahilî harpten sonra sür'atle kalkındılar. Vatandaşların yılmaz gayreti, sınıfların müşareketi, sanayinin terakkisi, sosyalist nariyelerinin reddi kendilerini kuvvetin zirvesine ve gittikçe ziyadeleşen bir tefevvuka sal etmiştir.

Bu yeni büyüklüklerin bahsettiği gururla temin ediyorlar ki sosyalizm ve bunun muzaferriyetile hasıl olacak harp-

lerin kemirdiği Avrupa hükûmetleri tamamen inhitat halindedir. Gûya halkın taşkınlıkları tehdidi altında bulunan büyük payitahtlar yakında harap olmak üzere imiş.

Eğer cahil ve kinci guruhlar bir memleketin askerî vesaitine vaziyet etmeye muvaffak olsalardı şimdiki silahların kuvveti böyle bir istikbali mümkün kılardı. Fakat onların muvakkat muzafferiyeti aynı akıbet tehdidi altında bulunan başka milletlere ibret olacağından pek çabuk müdafaa teşkilatı yapıldı.

Bir tehlikeyi evelden görmek ona mani olmaya ekseriya imkân bahşetiğinden bazı

Avrupa hükûmetlerini harabiyet ile tehdit eden iki büyük tehlikeyi hatırlatmaktan usanmamalı: Kavmler arasında haricî harpler, her memleketin içerisinde dahilî harpler.

Cemiyeti akvamın teessüsü hükûmet adamlarının harp yerine hakem usulini ikame için sarfı ceht eylemeleri ihtimal ki bu tehlikelerden birincisinin önünü almaya kifayet edecektir. ikincisine mani olmak vazifei müşkilesi faal ve münevver zümrelere istinat eden müdiranı umura terettüp edecektir.

Gustave Le Bon'dan
Seniha Sami

İntihar.

*Göysünde çarptığını duyunca bir çekicin,
Çürük bir meyva gibi kanla dolunca için,
Hırsla kemireceksin bir pıçağın sapını.*

* *

*Yere düşünce vinçten kopmuş bir balya gibi,
Ağızdan iniltiler akacak salya gibi,
Komşuların duymasın; haydi, kapa kapını.*

* *

*Olü bir kurtu nasıl çıkarırlarsa inden,
Yarın seni bekçiler ayıracak evinden,
Odanda dolaşacak ayak izleri kandan.*

* *

*Çarpacak parmaklığa sedyeden taşan omzun,
Yuvarlanan bir iplik yumağı kadar uzun,
Bir damla kan inecek merdiveni arkandan.*

* *

*Söyle, dostların varsa gidip çağırayım mı?
Yoksa yavaş gitsinler diye bağırayım mı?
Düşecek kaldırıma yanğından son yaşlar.*

* *

*Kapat, eğer aralık kalmışsa, gözlerini,
İstersen aç göysünün delik kalan yerini,
Aç ta görsün yararı evlerden taşan başlar.*

Dijon: 15-4-929
Sabri Esat